

הרב יהודה הלוי עמיחי

הפרשת תרומות ומעשרות של הנוהג איסור בפסיפלורה עבור הנוהג בה היתר

נחלקו הפוסקים לגבי צמח הפסיפלורה, האם יש בו חיוב ערלה. השאלה היא האם צמח שמניב תוך שנה מזרעו נחשב 'עץ' או 'ירק', לדעת חלק מהפוסקים ובראשם הרדב"ז,¹ כל צמח שיש לו תכונה זו מוגדר 'ירק', ואין בו חיוב ערלה אפילו אם יחיה עשרות שנים. לעומת זאת פוסקים אחרים מחמירים, וביניהם ה'חזון איש' שמקשה מה המקור לכך שצמח המניב תוך שנתו הוא 'ירק'! על כן נוסף על התנאי שהצמח מניב תוך שנה הצריך ה'חזון איש'² תנאי נוסף: שהצמח לא יחיה יותר משלוש שנים, לדעה זו חציל הוא 'ירק' (גדל רק ג' שנים) ואילו פסיפלורה שיכולה לחיות הרבה שנים מוגדרת 'עץ' ויש בה חיוב ערלה.

עלתה שאלה האם אדם שמחמיר בפסיפלורה להחשיבה 'ספק עץ' ויש בה דיני ערלה יכול להפריש לחברו הסובר שדין הפסיפלורה כ'ירק' ואין בה חשש ערלה. לכאורה יש לדון האם בפנינו דין של ספק ערלה או לא. המשנה³ אומרת שספק ערלה בא"י אסור. רש"י⁴ מסביר בשני אופנים: (א) ספק עברו על העץ ג' שנים. (ב) יש בכרם תערובת של עצי ערלה ועצים שעברו שנות ערלה. במקרים אלו אנו פוסקים שספק בא"י לחומרא. אבל כשיש מחלוקת הפוסקים: יש סוברים שהוא 'ירק' ואין בו חיוב ערלה כלל, ויש אומרים שהצמח מוגדר 'עץ' ונוהגים לאסור את הפירות באיסור ערלה, ייתכן שאין זה ככל ספק ערלה בא"י שאסור מדאורייתא. נחלקו רבי עקיבא ורבי ישמעאל מה דינו של חלב דאייתרא⁵ [חלב הדבוק לכרס] בשאלה האם הוא חלב ואסור באכילה או שמא אין איסור בחלב זה ואפשר לאכלו. בני ארץ ישראל אכלו חלב זה ובני בבל אסרו. להלכה לדעת רבנו אפרים החלב אסור ולדעת רבנו יואל מותר. מנהג העולם לאסור חלב זה אבל בני ריינוס נהגו בו היתר, ואין מוחין בהם שכבר הורה להם זקן. ה'אגודה'⁶ הוסיף שלמרות מחלוקת זאת מתירים את הכלים של בני ריינוס אפילו לשיטות שזה חלב גמור.⁷ ה'פרי

1. עיין שו"ת הרדב"ז, ח"ג סי' תקלא; ברכי יוסף, יו"ד סי' רצד.

2. חזו"א, ערלה סי' יב ס"ק ג ד"ה ונראה.

3. משנה, ערלה פ"ג מ"ט.

4. רש"י, קידושין לח ע"ב.

5. חולין מט ע"ב.

6. חידושי האגודה, חולין סי' פט.

7. עיין שו"ע, יו"ד סי' סד סעי' ט וברמ"א שהביאו את הדעות השונות.

חדש⁸ כתב שהאוסרים חלב זה לא נקטו כך מדינא אלא שהם חששו לדעות האוסרות ולכן החמירו. ה'פרי חדש' הביא ראיה מכך שהתירו את הכלים שבישלו בהם את החלב, ואף אם נסביר שסתם כלים אינם בני יומם, אין היתר לכתחילה לבשל בכלי שאינו בן יומו. מכאן הוכיח ה'פרי חדש' שלא אסרו מדינא אלא משום חומרא, ומשום כך התירו בכלי ישראל אפילו לכתחילה. עוד הוסיף ה'פרי חדש' שאין צריכים לשאול את בעל הכלי האם הוא בן יומו או לא.⁹ יסוד דברי ה'פרי חדש' הוא שבכל דבר שהוא לא נאסר מדינא אלא משום חומרא אין לנו אלא במה שנהגו להחמיר, אבל לא מעבר לכך. על פי יסוד זה כתב (פר"ח, או"ח סי' תצו ס"ק כה) וזו לשונו:

מי שירצה לנהוג בדבר אחד חומרא מצד אחד וקולא מצד אחד דסותרן אהדדי דמצי לנהוג אותו דהא איהו לא קביל עליה אלא חומרא חדא ולא שאר חומרות הנמשכין אחר אותה חומרא.

ה'פרי חדש' הביא ראיה מהגמרא (חולין נ ע"א) שבני בבל למרות שאסרו את החלב באכילה אבל לעניין סתימת נקב החשיבו כחלב טהור, משמע שלדבר אחד קיבלו עליהם ולא לדבר אחר. כלומר ה'פרי חדש' סבור שאדם המחמיר מקבל על עצמו דבר מסוים אבל לא קובע דינו, והרי זה כנדר שאדם נדר על עצמו. לפי דברי ה'פרי חדש' הללו נראה שבנידון דידן לעניין הפסיפילורה איננו יכולים להכריע שהיא 'עץ', אמנם ה'חזון איש' שאל מניין לנו שמניב תוך שנתו הוי 'ירק', אבל לא הביא מקור הלכתי להגדיר זאת כעץ. ויש אף שכתבו שהייתה תוספתא שאמרה שכל המניב תוך שנתו הוא ירק¹⁰ (למרות שהיא לא נמצאת בפנינו).¹¹ בכל אופן בוודאי שאין כאן ראיות מוכיחות דלא כשיטת הרדב"ז שכל המניב תוך שנתו הוא 'ירק'. אלא שזו חומרא שהחמירו בה לחשוש ולא לאכול את הפירות. על כן נראה שאין לכך השפעה על הפרשת תרומות ומעשרות, ויכול להפריש בעבור חברו.

8. פרי חדש, או"ח סי' תצו ס"ק כד.

9. דלא כמהרלב"ח סי' קכא המזיק שהדבר יבורר.

10. עיין שו"ת קול אליהו, קונטרס מחנה ישראל סי' נד.

11. הערת עורך: י"פ. ראה הערת העורך במאמר הרב דביר, הערה 59 בעמ' 46.